

Petra Moolenaar

Fontys hogeschool, Pabo Veghel-Tilburg / Tilburg University

Contact: p.moolenaar@fontys.nl

Literatuurlessen op de Pabo en de basisschool?

1. Inleiding

‘Ontlezing’ is sinds 1996 een begrip. Het lezen van literatuur loopt zienderogen terug. In 2006 las nog 87% van de jongvolwassenen een leesboek; in 2018 is dat nog maar 49% en dat percentage zakt nog steeds (Rek 2018). De noodklok wordt geluid. Maar is het zo erg dat we minder boeken lezen? Als we dan lezen, welke boeken zouden we moeten lezen? En wat voegt het toe aan ons maatschappelijk functioneren?

De neurowetenschapper Ernst Pöppel van de universiteit München geeft aan dat lezen het meest onnatuurlijke is wat mensen hun hersenen kunnen aandoen. Bonset (2009) ziet geen reden om jeugdliteratuur op te nemen in het Referentiekader Taal voor de basisschool, omdat het niet relevant is voor de doorstroming naar vervolgonderwijs. Het hoger onderwijs stelt geen eisen aan aanwezige literaire competentie bij de aankomende studenten, zo redeneert Bonset (2009) en ook vanuit het oogpunt van maatschappelijk functioneren is literaire competentie niet noodzakelijk.

Het is te gemakkelijk om je achter bovenstaande uitspraken te scharen. Het geeft Pabo's en basisscholen een argument om niet aan literatuur en literaire kennis te werken bij hun studenten en leerlingen. Daarom wordt in deze workshop de functie van lezen van fictie onderstreept en wordt een werkvorm gepresenteerd waarbij een docent via leesstrategieën zijn leesbeleving onderbouwt en zijn leerlingen op eenzelfde manier leert kijken naar teksten en zo hun leesbeleving leert funderen.

2. Welke literaire jeugdboeken?

Allereerst moeten we ons afvragen wanneer jeugdboeken literair genoemd mogen worden. Wat maakt dat een jeugdboek wordt bekroond? Welke kenmerken zien we dan? Nikolajeva, professor te Cambridge, heeft in al haar studies verhaalkenmerken van jeugdboeken beschreven. Ze neemt de lezer mee in wereldwijd bekende jeugdboeken en de beschreven verhalende kenmerken zijn voor die lezer navolgbaar. De complexiteit van de verschijning van verhaalkenmerken zoals 'vertelperspectief', 'personages', 'ruimte' en 'tijd' bepalen het literaire niveau van het jeugdboek. Als jeugdboeken worden bekroond, gaat het om een samenspel tussen leesbeleving en de rol die de opbouw van het verhaal speelt bij deze leesbeleving. Het is de discussie die een jury voert over de leeservaring bij een boek en de originaliteit van de verhaalopbouw die bepaalt of een jeugdboek wordt bekroond. Het jeugdboek krijgt een literair niveau. Witte (2008) deelde boeken in op literair niveau. Dat leidde tot de website 'Lezen voor de lijst', waar leessuggesties worden aangereikt. Jeugdboeken worden allemaal op niveau 2 ingedeeld. Klopt deze indeling wel en is het hierdoor dat op de Pabo's het vak Jeugdliteratuur wordt benaderd vanuit het oogpunt van leesplezier? Het lezen van een jeugdboek vraagt geen inspanning. Je hoeft er niet in te worden onderwezen. De literaire complexiteit van deze boeken is zo laag dat je de aankomende leerkracht basisonderwijs niet hoeft te onderwijzen op dit gebied. Maar is dat wel zo? Welk literair competentieniveau wordt verondersteld van een lezer als hij/zij een jeugdboek volledig wil begrijpen?

We bespreken in deze workshop drie jeugdboeken:

1. *Mijn bijzonder (rare) week met Tess* (Anna Woltz) – Dit in 2014 uitgekomen jeugdboek laat zien hoe dominant gedrag van Tess Samuel meesleurt in een avontuur.

Bekroond met een griffel.

2. *De zee kwam door de brievenbus* (Selma Noort) – In dit in 2016 uitgegeven boek beschreef Selma Noort de belevenissen van haar vriendin tijdens de waterdoodramp van 1953 in Zeeland. Dit jeugdboek laat zien hoe de leesbeleving wordt bepaald door tijd en ruimte. Bekroond met de Thea Beckmanprijs.
3. *De regels van drie* (Marjolijn Hof) – In 2015 kwam dit aangrijpende jeugdboek uit. Het bespreekt de autonomie van een mens, ook op latere leeftijd, in dit geval opa Kas. De vrijheid van levenskeuze van opa stelt Twan en zijn tweelingzus Linde voor een dilemma. Bekroond met de Woutertje Pieterse prijs.

3. Waarom literatuurdidactiek op een lerarenopleiding basisonderwijs?

Studies laten zien dat veel lezen en in gesprek gaan over boeken leidt tot een beter begrijpend leesniveau en een grotere woordenschat. 13% van de verschillen in leesprestaties worden verklaard door het lezen van veel verschillende tekstsoorten (Gille e.a. 2010). Daarnaast weten we dat veel lezen ook grote invloed heeft op het sociaal-emotioneel inlevingsvermogen van mensen (Kidd & Castano 2013).

Uit mijn promotieonderzoek naar de literaire competentie van Pabostudenten blijkt dat vergroot inzicht in verhalende teksten en verdieping van leesbeleving niet vanzelf komen. Zoals je moet leren kijken naar films, zo moet je jeugdboeken ook leren lezen. Je moet als docent de functie van de verhaalkenmerken herkennen en zien wat het doet met jouw leesbeleving en jouw tekstbegrip, wil je kinderen verhalen echt laten begrijpen en beleven.

Wat is de maatschappelijke functie? Als docent leer je de leerlingen om het verhaal te objectiveren. Ze kunnen de kennis van het verhaal vergelijken met de wereld die ze kennen. De inspanning die het lezen van een jeugdboek vraagt, zorgt ervoor dat ze moeten onthouden en betogen beter leren begrijpen. In tegenstelling tot Bonset, kunnen we aanvoeren dat werken met jeugdboeken in de klas de doorstroming naar het vervolgonderwijs wel degelijk beïnvloedt.

4. Besluit

Deze workshop laat je andere vormen van literatuurdidactiek voor de Pabo en de basisschool ervaren. Structuralisme en receptie-esthetica worden in een ander daglicht gesteld. Korte opdrachten geven een nieuwe kijk op jeugdliteratuur en op de functie van jeugdliteratuur voor kinderen op de basisschool. Daarnaast wordt duidelijk welk niveau van literaire competentie vereist is, wil men als docent basisonderwijs kinderen volwaardig deel laten nemen aan literatuurlessen en daarmee hun literaire competentie vergroten.

Referenties

- Gille, E., C. Loijens, J. Noijons, & R. Zwitser (2010). *Resultaten PISA-2009. Praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen. Nederlandse uitkomsten van het Programme for International Student Assessment (PISA) op het gebied van leesvaardigheid, wiskunde en natuurwetenschappen in het jaar 2009*. Arnhem: Cito.
- Kidd, D.C. & E. Castano (2013). "Reading literary fiction improves theory of mind". In: *Science*, 18 (342), p. 377-380.
- Nikolajeva, M. (2005). *Aesthetic approaches to children's literature. An introduction*. Lanham Maryland/Toronto/Oxford: The Scarecrow Press.
- Nikolajeva, M. (2002/2003). *The Rhetoric of Character in Children's Literature*. Lanham Maryland/Toronto/Oxford: The Scarecrow Press.
- Rek, W. (2018). "Gij zult lezen! Maar waarom eigenlijk?". In: *Volkskrant* (6 juli 2018). Online raadpleegbaar op: <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/gij-zult-lezen-maar-waarom-eigenlijk--b513c5ec/>.
- Stichting Lezen (2012). *Samen werken aan een sterke leescultuur. Beleidsvoornemens van Stichting Lezen voor de cultuurplanperiode 2013-2016*. Amsterdam: Stichting Lezen.